

ВИЩА ШКОЛА

УДК 337.01/09

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.97.17>**Л. Г. Буданова**доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології і перекладу
ДНП Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ПЕРЕКЛАДУ ДЛЯ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто проблему підготовки перекладачів для авіаційної галузі. Перекладач – це не просто професія, а справжній міст, що поєднує культури, мови та ідеї. У сучасному світі глобалізації та динамічних змін потреба в таких фахівцях постійно зростає, а їхня роль набуває ще більшого значення. Перекладачі повинні постійно вдосконалювати свої мовні здібності, забезпечувати якість перекладів, володіти технічною термінологією та розуміти специфіку професійної діяльності.

Встановлено, що особливі виклики виникають у перекладачів, які працюють в авіаційній галузі, оскільки ця сфера вимагає не лише досконалого володіння мовами, але й глибокого знання вузькоспеціалізованої термінології та особливостей комунікації в умовах підвищеної відповідальності.

Розглянуто ключові професійні вміння та навички, необхідні для майбутніх перекладачів у сфері авіації. Основними вимогами є вміння ефективно виконувати письмовий переклад авіаційної документації, що включає правильний вибір технічних засобів перекладу, аналіз тексту оригіналу, вирішення перекладацьких проблем та забезпечення точності перекладу. Також важливими є навички подолання термінологічних, лексичних, стилістичних і граматичних труднощів, а також вміння користуватися довідниками і знання сучасної термінології в авіаційній сфері.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх перекладачів для авіаційної галузі в закладах вищої освіти відіграє суттєву роль у розвитку цієї індустрії, адже якісна комунікація є ключовим фактором для забезпечення безпеки та координації польотів. Водночас однієї освіти недостатньо, щоб гарантувати повну готовність фахівця до роботи. Тому важливо, щоб студенти опанували широкий спектр компетенцій, поєднуючи теоретичну базу з практичним досвідом, які пізніше можуть бути адаптовані до специфічних умов професійної діяльності.

Обґрунтовано, що майбутнім перекладачам авіаційної галузі необхідно спершу опанувати загальну англійську мову, після чого зосередитися на авіаційній термінології. Водночас вони повинні розвивати мовні навички, володіти знаннями специфіки галузі та розуміти основи теорії перекладу. Також, для професійного зростання важливими є позитивне ставлення, здібності та щире зацікавлення у вибраній сфері.

Ключові слова: перекладач, мова перекладу, мова оригіналу, авіаційна термінологія, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Попит на сучасних професійних перекладачів постійно зростає. Перекладач потребує глибоких знань у різних галузях, а також теоретичної підготовки та перекладацьких стратегій. Важливими є також навички аналізу перекладацьких завдань і вихідних текстів. Підкреслимо, що перекладач повинен вміти постійно вдосконалювати свої навички володіння як рідною, так і іноземними мовами, створювати перекладені тексти та їх структуру, а також використовувати необхідні методи пошуку інформації, вміти самостійно працювати з технічною термінологією. Крім того, для перекладача важливо знати деталі професійної діяльності мовних посередників. Отже, у процесі підготовки перекладачів для авіаційної галузі, стикаємося з низкою специфічних викликів. Втім, авіаційна галузь вимагає не лише глибо-

ких знань іноземної мови або іноземних мов, але й детального розуміння термінології та специфіки спілкування в умовах підвищеної відповідальності та стресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки перекладачів у закладах вищої освіти були предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема І. Алексєєвої, Н. Білоус, В. Виноградова, Т. Ганічева, І. Колодій, О. Ковтун, В. Карабана, В. Комісарова, І. Корунець, Т. Масгрейв, Е. Штайнер, Й. Вермер та інших. Питання перекладацької компетентності висвітлювали такі вчені, як О. Бабаян, Г. Беженар, Л. Волошко, О. Савськова, Л. Карпова, Т. Коваль, Н. Лалак, Т. Мала, І. Мельничук, Г. Монастирна, К. Осадча, О. Онаць, Ю. Пінчук, В. Поліщук, І. Полубояриніна, Л. Романишина, Л. Шевчук, І. Ярошук та інші.

У своїх наукових роботах дослідники підкреслюють, що перекладач, який спеціалізується на авіаційній галузі, повинен не лише демонструвати високий рівень мовної та мовленнєвої компетентності з іноземної та української мов, але й мати базові знання з історії авіації, досконало володіти авіаційною термінологією, добре розуміти конструктивні особливості повітряних суден, принципи роботи аеропортів та подібні аспекти. Крім цього, майбутній перекладач має опанувати низку спеціальних професійних навичок та вмій.

Метою цієї статті є висвітлення ключових аспектів підготовки перекладачів в авіаційній галузі.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх перекладачів авіаційної галузі є складною психолого-педагогічною системою зі специфічним змістом. Вона включає унікальні структурні елементи, особливості навчального процесу, специфічні форми взаємодії, а також навички, вміння та знання, характерні для цього професійного напрямку. Загалом, така підготовка вимагає глибоких спеціалізованих знань, практичного досвіду та компетенцій, які забезпечують точність і безпеку у всіх аспектах авіаційної комунікації.

Дослідження науковців (Бондаренко, 2020: 58, Мельничук, 2019: 49) показали, що у професійній діяльності перекладач авіаційної галузі виконує широкий спектр завдань. Його робота включає: переклад юридичних документів, пов'язаних із врегулюванням взаємовідносин між авіакомпаніями і владою, пасажирами та авіакомпаніями, а також між самими авіакомпаніями; переклад технічної документації, яка описує характеристики авіаційного обладнання; участь у переговорах щодо купівлі та продажу авіаційного устаткування; переклад нормативної документації міжнародних організацій цивільної авіації, таких як ICAO, IATA тощо; ведення листування авіакомпаній із поставальниками обслуговуючої техніки та представниками влади; реєстрацію імпортованих літаків у Державній авіаційній службі України; комунікацію з європейською навігаційною компанією Євроконтроль; створення перекладів інструкцій для пілотів і нормативних документів, які використовуються в електронній бортовій бібліотеці; переклад формулярів літаковиробників та іншої супровідної документації.

Поряд з тим, дослідники (Ковтун, 2017: 118–120) визначили низку специфічних професійних умінь і навичок, якими повинен опанувати майбутній перекладач у сфері авіації.

По-перше, для ефективного виконання письмового перекладу нормативної та технічної авіаційної документації необхідно володіти рядом важливих умінь та навичок. Насамперед, це здатність обирати й правильно застосовувати технічні засоби перекладу. Не менш важливим є вміння

аналізувати текст оригіналу, визначати стандартні та нестандартні перекладацькі проблеми, а також знаходити шляхи їх вирішення з метою забезпечення точності та однозначності перекладеного матеріалу. Крім того, ключовими є навички подолання труднощів, пов'язаних з термінологічними, лексичними, стилістичними й граматичними особливостями авіаційного дискурсу мови оригіналу. Успішна робота перекладача вимагає вміння ефективно користуватися довідниками та словниками, а також знання сучасної технічної, наукової й авіаційної термінології як мовою оригіналу, так і мовою перекладу. Слід додати, що важливою є здатність виявляти й усувати змістові та термінологічні невідповідності, редагувати тексти для максимального рівня точності та однозначності інформації. При цьому необхідно вміти аргументовано оцінювати різні варіанти перекладу. Серед інших важливих аспектів – навички швидкого отримання та обробки робочих матеріалів, а також тайм-менеджмент для досягнення високої продуктивності.

По-друге, важливими є навички та вміння, необхідні для успішного виконання усного перекладу текстів авіаційної тематики. Серед них: здатність швидко знаходити потрібну інформацію та надавати її у зрозумілій і грамотній формі; уміння запам'ятовувати, перекладати й точно передавати цифрові дані; знання загальноприйнятих систем скорочень і аббревіатур; чітке вимовляння слів та контроль над тембром голосу.

Зазначимо, що підготовка майбутніх перекладачів для авіаційної галузі у закладах вищої освіти має велике значення для розвитку авіаційної індустрії. Ефективна комунікація відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки, координації польотів та підтримці міжнародного співробітництва. Підготовка перекладачів реалізується за освітньо-професійною програмою та включає практичне навчання. Основою підготовки майбутніх спеціалістів для авіаційної галузі є практичні курси, які орієнтовані на розвиток навичок застосування набутих знань у професійній діяльності.

Під час підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі важливо враховувати, що навчання у закладах вищої освіти не може повністю підготувати спеціаліста до роботи на конкретному робочому місці. Отже, під час освітнього процесу здобувач вищої освіти має набути комплекс компетенцій, що утворюється в результаті поєднання теоретичних знань та практичних навичок. В результаті цей базовий рівень компетенцій надалі розвивається й адаптується залежно від специфіки певного робочого середовища. Таким чином, у майбутньому професійні перекладацькі компетенції стають основою професійного мислення, що дозволяє досягти ключової мети підготовки фахівця – сформулювати його професійну компетентність.

Як правило, у структурі професійної підготовки майбутніх перекладачів важливу роль відіграє базова лінгвістична підготовка, основною метою якої є формування професійної мовної особистості перекладача. Саме вона слугує фундаментом для здобуття якісної перекладацької освіти. У наукових дослідженнях (Білик, 2020: 55, Грищенко, 2020: 60, Чумаченко, 2021: 45) доведено, що у процесі лінгвістичної підготовки майбутнього перекладача формуються професійно значущі компетенції, головними з яких є: семантична (здатність активізувати ресурси, необхідні для вилучення та передачі змісту: системні знання, вміння, особистісні якості); текстова (здатність використовувати ресурси, потрібні для текстової діяльності: відтворення тексту, а також розпізнавання типу, жанру і стилю тексту); інтерпретаційна (уміння застосовувати ресурси для визначення контекстуального значення мовних засобів та їхньої трансформації).

Підкреслимо, що у процесі підготовки майбутніх перекладачів для авіаційної сфери слід приділяти особливу увагу вивченню спеціалізованої лексики та термінології. Під час навчання здобувачі вищої освіти мають засвоїти специфічну термінологію, яка активно використовується в авіації. Тому майбутній перекладач повинен володіти глибокими знаннями не тільки загального словникового запасу, але й вузькоспеціалізованих термінів, пов'язаних з цією галуззю. До таких понять належать назви літаків, їх будови та складових частин, авіаційні процедури (запуски, посадки, навігація, контроль повітряного руху), стандарти безпеки, а також метеорологічні явища, що можуть впливати на польоти. Крім того, необхідно засвоїти термінологію, що стосується функціонування аеропортів, роботи авіакомпаній та стандартів міжнародних організацій, таких як ICAO та IATA.

Звернемо увагу, що для ефективної підготовки перекладача для авіаційної галузі важливо поєднувати вивчення відповідної тематики із засвоєнням термінів одночасно двома мовами. Вважаємо, що навчання варто розпочинати з читання оригінальних текстів пов'язаних з авіацією. До таких текстів додається список термінів мовою оригіналу та мовою перекладу. Окремі терміни можуть бути доповнені детальними поясненнями. Під час практичних занять або у процесі самостійної роботи здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Філологія» варто запропонувати переклад оригінальних текстів за авіаційним спрямуванням та низку завдань до них. Завершальним етапом ознайомлення з авіаційною лексикою та термінологією може стати проведення термінологічного диктанту.

Водночас майбутнім перекладачам важливо розуміти міжнародні стандарти та рекомендації в авіаційній сфері. Вони охоплюють не лише

технічні аспекти, але й правила комунікації між членами екіпажу, диспетчерами та іншими учасниками авіаційного процесу. Ці знання забезпечують коректність та точність перекладів у реальних умовах роботи. Оскільки авіація є глобальною галуззю, ефективна комунікація між країнами та мовними групами є її невіддільною частиною. Зокрема, важливо розуміти міжнародні стандарти щодо мови, яка використовується в авіаційних комунікаціях. Наприклад, міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) визначає вимоги до застосування англійської мови для міжнародних рейсів. Також необхідно володіти стандартними фразами та виразами, які забезпечують чіткість і точність радіообміну між пілотами та диспетчерами.

Окрім технічних знань, майбутні перекладачі повинні демонструвати високий рівень мовної майстерності, адже в авіаційній сфері часто використовуються стандартизовані фрази та формулювання, які мають бути максимально точними, однозначними та чіткими. Особливо це критично під час перекладу авіаційних інструкцій, участі у судових процесах або під час переговорів. Перекладачі, які працюють в авіаційній галузі мають володіти спеціалізованими навичками та вміннями, а саме: ефективно працювати з авіаційними радіоперемовинами, здатність сприймати та розуміти швидке мовлення, часто з акцентами, технічною термінологією й усталеними виразами.

Отже, для підготовки майбутніх перекладачів до роботи в авіаційній сфері навчання може включати спеціалізовані курси з авіаційного перекладу, вправи на симуляторах польотів, а також використання аудіо та відеоматеріалів із реальними авіаційними ситуаціями. Такі заняття спрямовані на те, щоб допомогти здобувачам вищої освіти за спеціальністю «Філологія» опанувати навички роботи в режимі реального часу, зокрема під час синхронного або послідовного перекладу.

Одночасно обов'язковою складовою освітнього процесу майбутніх перекладачів є практична підготовка, спрямована на формування у здобувачів вищої освіти професійних навичок через їхнє залучення до реальної перекладацької діяльності. Важливою умовою вдосконалення якості підготовки майбутніх перекладачів є інтеграція теоретичних знань із вміннями вирішувати практичні завдання, які постають під час перекладацької практики.

Також важливим аспектом є налагодження співпраці з авіакомпаніями, аеропортами та іншими установами, що надає здобувачам вищої освіти можливість здобути практичний досвід у реальних умовах і залучитися до взаємодії з професіоналами галузі.

У сучасних умовах особливо важливою стає співпраця між цивільною та військовою авіацією. Це зумовлює необхідність проведення

спільних семінарів, практикумів і конференцій за участю фахівців обох напрямків із різних країн. Ефективність таких заходів значною мірою залежить від майстерності перекладача, який здатний виконувати синхронний переклад у сфері як військової, так і цивільної авіації. Для цього він повинен володіти знанням і розумінням загальних авіаційних термінів, що мають важливе значення для військових і цивільних пілотів, а також інших спеціалістів. Наприклад, висота аеродрому над рівнем моря (aerodrome elevation), визначена висота для польоту повітряного судна в певний час (flight level), зона повітряного руху навколо аеродрому, що вимагає дозволу (aerodrome traffic zone).

Тим часом сучасні перекладачі мають володіти навичками роботи із програмним забезпеченням для перекладу й освоювати технології, що сприяють обробці великих обсягів даних та виконанню автоматизованих перекладів. Це особливо актуально для потреб великих авіаційних компаній.

У той же час перекладачі, які працюють у сфері авіації, повинні добре розуміти принципи міжкультурної комунікації, адже авіація – це глобальна галузь, що вимагає тісної взаємодії з представниками різних культур. Вміння адаптуватися до особливостей чужої культури, а також розуміти її мовні та соціальні норми є ключовими для забезпечення ефективного спілкування. У міжнародній авіації міжкультурні труднощі можуть проявлятися у різних аспектах, тому перекладачам необхідно володіти відповідними навичками, щоб уникати непорозумінь та помилок під час перекладу.

Під час підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі необхідно пропонувати складні комунікативні завдання й вправи, спрямовані на використання мови оригіналу. Це можуть бути навчальні проєкти, які включають мозкові штурми та дискусії (говоріння та аудіювання), збір інформації в письмовій і усній формах через читання та сприймання на слух, а також виконання проєктних завдань у формі говоріння, письма або їх комбінації. Перелічені комунікативні мовні дії (говоріння, аудіювання, читання та письмо) формують основу для навчання здобувачів вищої освіти як усному, так і письмовому перекладу.

Одночасно після запровадження мовних вимог ІКАО до пілотів та авіадиспетчерів авіаційна галузь опинилася практично без навчальних посібників з авіаційної англійської мови. Це стосується і підготовки перекладачів у цій галузі. Хоча існують такі документи, як ICAO 9835 та Міжнародний словник цивільної авіації ICAO 9713, які чітко визначають поняття авіаційної англійської мови, мови радіообміну та стандартної лексики ІКАО. Отже, знання авіаційної англійської необхідне і майбутнім перекладачам, які планують працювати в цій галузі. Проте такі курси зазвичай орієнтовані на здобувачів вищої освіти із середнім або високим

рівнем володіння загальною англійською мовою. Більшість існуючих програм англійської для спеціальних цілей вимагають базових знань мовних систем. Рекомендації ІКАО передбачають початок вивчення авіаційної англійської лише тоді, коли фахівець досягне 3 рівня за шкалою ІКАО. На підставі цього можна зробити висновок, що підготовка майбутніх авіафахівців має починатися з опанування загальної англійської мови. З огляду на специфіку підготовки перекладачів для авіаційної сфери, слід враховувати, що вони повинні опанувати не лише фонетичні, граматичні й лексичні аспекти англійської мови, а й досконало володіти рідною мовою. Майбутні перекладачі для авіаційної галузі мають знати історію мови, стилістику, лексикологію, теорію перекладу та вміти працювати з галузевою літературою. Також необхідно мати розуміння національних і міжнародних організацій цивільної авіації та навички перекладу авіаційної термінології.

Висновки і пропозиції. Основна ідея полягає в тому, що професійне становлення майбутнього перекладача авіаційної галузі досягається через позитивне ставлення до обраної професії, наявність схильностей та інтересу до неї, а також бажання розвивати свою особистість у процесі професійної підготовки. Так само процес навчання майбутніх перекладачів передбачає глибоке усвідомлення особистістю цілей і завдань майбутньої професійної діяльності. Задля досягнення успіху майбутнім перекладачам у сфері авіації потрібне не лише знання мови, але й повне розуміння тонкощів галузі. Це вимагає комплексного підходу до підготовки майбутніх перекладачів для авіаційної галузі. Загалом, професійна підготовка перекладачів для авіаційної галузі має бути інтегрованою та включати володіння технічною термінологією, вміння ефективно діяти в стресових ситуаціях та вміння працювати в мультикультурному середовищі. Тому варто постійно приділяти увагу вдосконаленню освітніх програм у цій сфері та підвищенню кваліфікації перекладачів.

Список використаної літератури:

1. Білик С. П. Педагогічні засади формування професійної етики у майбутніх перекладачів. Вісник Житомирського державного університету. 2020. Вип. 10. С. 57–61.
2. Бондаренко В. О. Підготовка перекладачів з урахуванням етичних аспектів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Педагогіка. 2020. Вип. 45. С. 55–59.
3. Грищенко О. П. Навчання етики для перекладачів у ЗВО. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. 2020. Т. 10. С. 58–63.
4. Ковтун О.В. Технологія формування професійних умінь у майбутніх перекладачів авіаційної

- галузі. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : зб. наук. праць. 2017. Вип. 5. С. 118 – 124.
5. Мельничук С. С. Особливості перекладу технічної документації в авіаційній галузі: методичний підхід. Актуальні проблеми сучасної науки. 2019. Т. 23. С. 48–51.
 6. Професійна етика перекладача авіаційної промисловості. Azurit Inc. 2017. URL: <https://www.azurit.kiev.ua/uk/2017/10/04/profesijna-etika-perekladacha-aviatsijnoyi-promislovosti/>
 7. Чумаченко О. І. Виклики етичної поведінки у сфері технічного перекладу. Сучасні тенденції освіти. 2021. № 15. С. 43–47.

Budanova L. Training translation professionals for the aviation industry

The article discusses the issue of training translators for the aviation industry, highlighting the significance of this profession in fostering communication and exchange between cultures, languages and ideas. In today's globalised and rapidly changing world, the demand for such specialists is continually increasing, and their role is becoming increasingly pivotal. Translators are required to continuously enhance their linguistic proficiency, ensure the quality of translations, master technical terminology and comprehend the intricacies of their professional activities.

It is an acknowledged fact that translators operating within the aviation industry encounter a number of unique challenges, given that this sector demands not only impeccable linguistic proficiency, but also an in-depth comprehension of highly specialised terminology and communication modalities in a context of heightened responsibility.

This article examines the key professional skills required of future aviation translators. The main requirements are the ability to carry out effective written translation of aviation documentation, including the correct choice of technical translation tools, source text analysis, solving translation problems and ensuring translation accuracy. Also important are the ability to overcome terminological, lexical, stylistic and grammatical difficulties, as well as the ability to use reference books and knowledge of modern aviation terminology.

It has been demonstrated that the professional training of future aviation interpreters in higher education institutions plays a pivotal role in the development of this industry, as effective communication is a crucial factor in ensuring the safety and coordination of flights. However, while training is undoubtedly an integral component of professional preparation, it alone is insufficient to ensure that an individual is fully prepared for the demands of the job. It is therefore vital that students acquire a wide range of skills, combining theoretical knowledge with practical experience, which can later be adapted to the specific conditions of professional activity.

It has been demonstrated that future translators in the aviation industry should first attain proficiency in general English and subsequently specialise in aviation terminology. Concurrently, they should cultivate language skills, acquire knowledge of the intricacies of the industry and comprehend the fundamentals of translation theory. A positive attitude, aptitudes and a genuine interest in the chosen field are also imperative for professional advancement.

Key words: translator, target language, source language, aviation terminology, professional activity.